

БАРАБАШ О. О.,доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії
актуальних проблемправозастосовної та правоохоронної
діяльності*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ORCID ID: 0000-0003-2666-9696

Scopus Author ID: 57194699372

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

УДК 341.6:341.3(091)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.2.48>**РЕПАРАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ЯК ІНСТИТУТ ВІДНОВЛЕННЯ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВОПОРЯДКУ: ІСТОРИКО-ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР**

Стаття присвячена дослідженню репарацій у міжнародному праві як самостійного інституту відновлення публічного правопорядку, що набуває особливої актуальності в умовах сучасних збройних конфліктів. Традиційно репарації розглядалися переважно як форма компенсації шкоди або як елемент повоєнного врегулювання, активізований після припинення бойових дій. Однак події останніх років, зокрема повномасштабна війна на території України, засвідчили обмеженість такого підходу та актуалізували потребу переосмислення репарацій як постійно чинного правового механізму реагування на порушення основоположних норм міжнародного права.

У статті обґрунтовується теза про те, що репарації мають публічно-правову природу та спрямовані не лише на відшкодування матеріальної чи нематеріальної шкоди, а й на відновлення порушеної міжнародної законності, довіри між суб'єктами міжнародного права та стабільності міжнародного правопорядку загалом. Авторка звертається до історико-доктринального розвитку інституту репарацій, простежуючи еволюцію наукових підходів від ранніх уявлень про обов'язок відшкодування шкоди як елемент справедливості між державами до сучасного нормативного розуміння репарацій як юридичного наслідку міжнародно-протиправного діяння.

Особлива увага приділяється з'ясуванню співвідношення репарацій з іншими формами міжнародної відповідальності держав, а також аналізу їх функціонального призначення у системі міжнародного права. Підкреслюється, що зведення репарацій виключно до фінансового виміру або їх трактування як політичного компромісу суттєво звужує потенціал цього інституту та підриває його здатність виконувати відновлювальну функцію. У цьому контексті репарації розглядаються як інструмент утвердження імперативності міжнародно-правових норм і протидії фактичній девальвації заборони агресії.

В умовах триваючої війни репарації набувають додаткового значення як засіб фіксації публічної шкоди, завданої державі, її населенню та міжнародному співтовариству. Авторка наголошує, що відсутність ефективних механізмів реалізації репарацій зумовлює розрив між нормативним проголошенням відповідальності та її практичним втіленням. У зв'язку з наведеним актуалізується необхідність формування таких правових підходів, які дозволяли б розглядати

репарації не як фінальну стадію після завершення конфлікту, а як складову правового процесу, що має на меті відновлення публічного правопорядку вже в умовах війни.

Запропоновано авторський підхід до розуміння репарацій як інструменту відновлення міжнародної законності та правової пам'яті, який має стратегічне значення для держав, що зазнали агресії. Зроблено висновок про те, що ефективна реалізація репарацій є необхідною умовою збереження нормативної спроможності міжнародного правопорядку та утвердження принципу невідворотності міжнародної відповідальності.

Ключові слова: *репарації, міжнародна відповідальність держав, публічний правопорядок, збройна агресія, реституція, компенсація, сатисфакція, міжнародне гуманітарне право, відповідальність за агресію, міжнародні компенсаційні механізми, шкода публічного характеру.*

Barabash O. O. Reparations in international law as an institution for restoring public order: historical and doctrinal dimensions

This article is devoted to the study of reparations in international law as an independent institution for restoring public order, which is particularly relevant in the context of modern armed conflicts. Traditionally, reparations have been viewed primarily as a form of compensation for damage or as an element of post-war settlement, activated after the cessation of hostilities. However, the events of recent years, in particular the full-scale war on the territory of Ukraine, have demonstrated the limitations of this approach and highlighted the need to rethink reparations as a permanent legal mechanism for responding to violations of fundamental norms of international law.

The article argues that reparations are public law in nature and are aimed not only at compensating for material or non-material damage, but also at restoring violated international legality, trust between subjects of international law, and the stability of the international legal order as a whole. The author refers to the historical and doctrinal development of the institution of reparations, tracing the evolution of scientific approaches from early ideas about the obligation to compensate for damage as an element of justice between states to the modern normative understanding of reparations as a legal consequence of an internationally wrongful act.

Particular attention is paid to clarifying the relationship between reparations and other forms of international responsibility of states, as well as analyzing their functional purpose in the system of international law. It is emphasized that reducing reparations exclusively to a financial dimension or interpreting them as a political compromise significantly narrows the potential of this institution and undermines its ability to perform a restorative function. In this context, reparations are seen as a tool for affirming the imperative nature of international legal norms and counteracting the de facto devaluation of the prohibition of aggression.

In the context of ongoing war, reparations take on additional significance as a means of recording the public harm caused to the state, its population, and the international community. The author emphasizes that the lack of effective mechanisms for implementing reparations leads to a gap between the normative proclamation of responsibility and its practical implementation. In this regard, there is a pressing need to develop legal approaches that would allow reparations to be viewed not as a final stage after the end of a conflict, but as part of a legal process aimed at restoring public order already in wartime.

The author proposes an approach to understanding reparations as an instrument for restoring international legality and legal memory, which is of strategic importance for states that have suffered aggression. The conclusion is made that

the effective implementation of reparations is a necessary condition for preserving the normative capacity of the international legal order and establishing the principle of the inevitability of international responsibility.

Key words: *reparations, international responsibility of states, public order, armed aggression, restitution, compensation, satisfaction, international humanitarian law, responsibility for aggression, international compensation mechanisms, damage of a public nature.*

Вступ. Війна завжди приходиться раніше за право. Вона руйнує міста, стирає кордони між цивільним і військовим, змінює людські долі ще до того, як міжнародні норми встигають бути процитованими, класифікованими й застосованими. У подібних випадках міжнародне право постає перед фундаментальним викликом: чи здатне воно не лише зафіксувати факт порушення, а й відновити зруйнований правопорядок у спосіб, що виходить за межі декларативного осуду. В наведеній площині інститут репарацій набуває екзистенційного значення як міра правової пам'яті, відповідальності та справедливості.

Повномасштабна війна, яку розгорнула російська федерація (рф, росія – тут і надалі подано в авторській орфографії) на теренах України, наочно продемонструвала, що наявність кодифікованих норм про заборону агресії, міжнародну відповідальність держав та обов'язок відшкодування шкоди ще не гарантує їх реальної дієвості. Власне, хоча такі приписи формально існують, вони, як видається, нездатні трансформуватися у реальні правові наслідки для держави-порушника. Більше того, репарації стають не питанням фінансових розрахунків чи післявоєнних домовленостей, а маркером того, чи здатен міжнародний правопорядок відновитися після системного порушення своїх імперативних засад. На жаль, слід констатувати, що без дієвого механізму репарацій будь-яке засудження агресії ризикує залишитися моральною декларацією, позбавленою юридичної сили.

Тим не менш, традиційно у доктрині міжнародного права репарації розглядалися як завершальний етап конфлікту, що логічно настає після припинення бойових дій та укладення мирних угод [1]. Разом з тим, первісне призначення репарацій у міжнародному праві полягало не у фіскальному чи каральному впливі, а у відновленні порушеної рівності між суб'єктами міжнародних правовідносин [2]. Від класичних праць Г. Гроція [3] та Е. Ваттеля [4] до сучасної практики Міжнародного Суду ООН репарації послідовно розглядалися як юридичний наслідок міжнародно-протиправного діяння. Аналогічно, кодифікація норм відповідальності держав у межах діяльності Комісії міжнародного права ООН закріпила репарації як обов'язковий елемент відновлення міжнародної законності, а не як політичний компроміс [5].

Історія міжнародного права переконливо свідчить, що репарації ніколи не були нейтральними [6]. Від ранніх доктрин природного права [3; 4] до сучасної практики міжнародних судових інституцій (напр. справа «DRC v. Uganda» – Міжнародний суд [7]) вони відображали уявлення епохи про справедливість, відповідальність і межі допустимого насильства. Водночас історичні помилки – зокрема перетворення репарацій на каральний інструмент [8] – демонструють, що без чіткого юридичного підґрунтя вони здатні не відновлювати, а руйнувати правопорядок. Відтак, звернення до історико-доктринального виміру репарацій є необхідною умовою їх сучасного правового переосмислення.

Для України вищенаведена проблематика має не лише теоретичний, а й глибоко екзистенційний характер. Очевидно, зосередження виключно на індивідуальних формах відшкодування не дає можливості охопити шкоду публічного характеру, завдану державі, її населенню та міжнародному співтовариству загалом. Масштаб завданої шкоди, її публічний характер та тривалість порушень міжнародного гуманітарного права висувують на передній план питання не лише про обсяг відшкодування, а й про здатність міжнародного права забезпечити відновлення порушеного публічного правопорядку в умовах триваючої війни. Вочевидь, постає нагальна потреба у перегляді репарацій не як фінального етапу після завершення війни, а як правового процесу, що розгортається паралельно з фіксацією міжнародно-протиправних діянь і має на меті утвердження невідворотності відповідальності.

Саме в окресленому вимірі актуалізується науковий інтерес до історико-доктринального аналізу репарацій у міжнародному праві. Звернення до історичних прецедентів, класичних доктринальних підходів і сучасної міжнародної практики створює підґрунтя для формування цілісного бачення репарацій як інституту відновлення публічного правопорядку, здатного відповісти на виклики війни та забезпечити не лише компенсацію шкоди, а й відновлення довіри до міжнародного права як нормативної системи.

Постановка завдання. Метою статті є ґрунтовне доктринально-нормативне осмислення репарацій у міжнародному праві як самостійного інституту відновлення публічного правопорядку, з урахуванням його історичної еволюції, сучасного стану міжнародно-правового регулювання та практики застосування в умовах збройної агресії. Особлива увага зосереджена на дослідженні правової природи репарацій поза межами компенсаційного підходу, а також на обґрунтуванні їх ролі як інструменту відновлення міжнародної законності, довіри між суб'єктами міжнародного права та імперативності міжнародно-правових норм.

В межах поставленої мети стаття орієнтована на формування правових векторів розвитку України щодо запозичення й адаптації зарубіжного досвіду, реалізації репараційних механізмів в умовах триваючої війни та повоєнного врегулювання.

Результати дослідження. Проблематика репарацій у міжнародному праві впродовж тривалого часу залишалася у тіні інших інститутів міжнародної відповідальності, сприймаючись переважно як похідний елемент післявоєнного врегулювання або як фінансово-економічний «додаток» до мирних договорів [9]. Як вбачається, наведена точка зору, історично сформована під впливом досвіду XIX–XX століть, поступово звузила правову природу репарацій до техніки компенсації [10, с. 126], відсунувши на периферію їх основну функцію – відновлення порушеного публічного правопорядку у міжнародному вимірі [2].

Втім, збройна агресія росії проти України висвітлила значну суперечність між нормативною розвиненістю інституту відповідальності держав і фактичною відсутністю правових механізмів реалізації репарацій у випадках грубого та тривалого порушення принципу заборони застосування сили. Війна поставила під сумнів спроможність міжнародного правопорядку не лише зафіксувати протиправність діянь, а й відновити правовий стан, який було зруйновано.

Додаткового виміру проблемі надає те, що чинні міжнародно-правові документи, в тому числі Статут ООН від 26.06.1945 р. [11] та Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р. [5], формально визнаючи обов'язок повної репарації, фактично не містять імперативних процедур її примусового забезпечення у випадку, коли держава-порушник системно ігнорує міжнародні зобов'язання. Відтак виникає розбіжність між юридичною нормою та її практичним застосуванням. Подібним чином, практика міжнародних судових інституцій [12], зосереджуючись переважно на індивідуальних формах сатисфакції, виявляється недостатньою для реагування на шкоду публічного характеру, завдану державі та міжнародному співтовариству загалом.

Варто звернути увагу, що в наукових дослідженнях репарації достатньо часто аналізуються фрагментарно – або крізь призму економічних наслідків війни [13], або в контексті окремих історичних кейсів [14, с. 127], без належного осмислення їх ролі як системоутворюючого елементу відновлення міжнародного публічного правопорядку [15, с. 106]. Проте, на наше переконання, в умовах триваючої війни та зростаючої кількості міжнародних злочинів зазначений підхід є певною мірою методологічно обмеженим і не дає можливості сформувати цілісне бачення правової природи репарацій та їх місця у структурі міжнародної відповідальності.

Принагідно зауважимо, що ще у ранній доктрині «*jus gentium*» [16; 17] відповідальність держави за завдану шкоду мислилася не як факультативна політична дія, а як правовий обов'язок, без реалізації якого міжнародний порядок втрачав легітимність. Так, Г. Гроцій, аналізуючи наслідки неправомірного застосування сили, прямо пов'язував обов'язок «*reparatio*» з принципом «*pacta sunt servanda*», розглядаючи його як засіб повернення міжнародних відносин у правове русло після делікту [3]. У цій частині важко не погодитися

з класиком, оскільки вже тоді репарації сприймалися як інструмент не приватного, а саме публічного правопорядку.

Подальший розвиток доктрини у XVIII столітті засвідчив поступову еволюцію від морально-природного обґрунтування репарацій до їх квазіпозитивістського осмислення. Зокрема, Е. Ваттель, розглядаючи наслідки порушення законів війни, наголошував, що держава-правопорушник зобов'язана «усунути всі наслідки несправедливості», оскільки інакше міжнародне співтовариство перетворюється на простір свавілля [4]. В даному аспекті доцільно зазначити, що Е. Ваттель одним із перших фактично визнав репарації елементом колективної відповідальності перед міжнародною спільнотою, а не виключно перед конкретною потерпілою державою. Разом з тим його допущення щодо можливості «пом'якшеного» відшкодування з міркувань політичної доцільності видається проблематичним з позицій сучасного міжнародного права, яке дедалі рішучіше відмежовується від політичної дискреції у сфері відповідальності [1; 10].

Втім, вищенаведені теоретичні позиції отримали практичне втілення у мирних договорах XIX століття, де репарації почали фіксуватися як юридично зобов'язуючі умови відновлення міждержавних відносин. Цікавим історичним фактом є те, що вже за Паризьким миром 1815 року Франція зобов'язувалася не лише сплатити контрибуцію, а й утримувати на власній території окупаційні війська коаліції до повного виконання фінансових зобов'язань – механізм, який фактично поєднував репарації з міжнародним контролем [18]. Аналогічно, Франкфуртський мир 1871 року між Францією та Пруссією вперше встановив чіткі строки й санкції за прострочення репараційних платежів, що свідчить про поступове перетворення репарацій на правовий інститут із елементами примусового виконання [19].

Найбільш радикальну форму ця тенденція набула у Версальському договорі 1919 року, який, по суті, трансформував репарації у центральний елемент післявоєнного правопорядку [20]. Наголосимо, що саме у межах Версальської системи вперше було створено міжнародний орган – Репараційну комісію – з повноваженнями визначати обсяг шкоди та контролювати виконання зобов'язань [21]. В той же час, історичний досвід показав, що надмірна фінансова й економічна експлуатація держави-боржника не лише не відновлює правопорядок, а й підриває його основи, що переконливо доводив Дж. Кейнс, критикуючи правову логіку Версаль як таку, що ігнорує довгострокову стабільність міжнародної системи [8; 22]. В даному контексті ми поділяємо його аргументацію, проте вважаємо, що проблема полягала не в самих репараціях, а у їх каральній інтерпретації.

Значний злам у розумінні репарацій відбувся у міжвоєнний період і був закріплений у рішенні Постійної палати міжнародного правосуддя у відомій справі «Factory at Chorzów» 1928 р [23]. Власне, у ній Суд сформулював принцип повної репарації як загальну норму міжнародного права, пов'язавши її безпосередньо з ідеєю відновлення правового стану, що існував до порушення. З наведеного вбачається, що Суд свідомо відійшов від політичної риторики, заклавши фундамент сучасного нормативного підходу до репарацій як юридичного наслідку міжнародно-протиправного діяння.

Після Другої світової війни інститут репарацій був інтегрований у нову систему міжнародного правопорядку, сформовану Статутом ООН [11]. І хоча Статут прямо не оперує терміном «репарації», його норми щодо заборони агресії та відповідальності за порушення міжнародного миру створили нормативне підґрунтя для подальшої кодифікації відповідальності держав (ст. 1, 2, 39 Статуту). Досить показово, що Нюрнберзький процес, попри кримінально-правову спрямованість, фактично визнав право жертв на відшкодування, заклавши основи для подальших репараційних механізмів [24, с. 11].

Кодифікаційним апогеєм цього розвитку стали Статті про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р., які закріпили репарації як юридично обов'язковий наслідок порушення міжнародного зобов'язання (ст. 31-37) [5]. Особливої уваги заслуговує те, що Комісія міжнародного права розглядає репарації не як санкцію, а як інструмент відновлення правопорядку, включаючи не лише компенсацію, а й реституцію та сатисфакцію. У цьому підході видається слушною думка М. Шоу, який наголошує, що відновлення довіри є не менш важливим, ніж матеріальне відшкодування [25].

Історично показовим є досвід репарацій ФРН, яка після 1952 року виплачувала компенсації не лише Ізраїлю, а й індивідуальним жертвам нацистських злочинів, визнавши публічно-правовий характер завданої шкоди [26; 27]. Таким же чином, Компенсаційна комісія ООН після агресії Іраку проти Кувейту стала першим прикладом централізованого, деполітизованого механізму масових репарацій, що фінансувався за рахунок доходів держави-правопорушника [28].

Однак, у сучасних реаліях інститут репарацій знову набуває важливого значення у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України. Своєю чергою, Генеральна Асамблея ООН у резолюції ES-11/5 2022 року прямо визнала обов'язок відшкодування шкоди як елемент відновлення міжнародного правопорядку [29]. Тут доцільно зазначити, що Україні варто запозичити досвід міжнародних компенсаційних механізмів, поєднавши їх із національними правовими інструментами, зокрема реєстрами збитків та судовими процедурами, що ґрунтуються на нормах міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права.

Загалом, історико-доктринальний розвиток репарацій переконливо свідчить, що вони є не факультативним політичним жестом, а необхідним юридичним інститутом відновлення публічного правопорядку [30, с. 386]. Саме у цій якості репарації мають розглядатися як основний елемент сучасного міжнародного правопорядку та як правова стратегія, здатна забезпечити не лише компенсацію шкоди, а й довготривалу стабільність міжнародних відносин.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що репарації у міжнародному праві не можуть розглядатися як факультативний чи повоєнний елемент міжнародної відповідальності. Так, їх історико-доктринальний розвиток переконливо свідчить про те, що обов'язок відшкодування шкоди є органічно пов'язаним із самим існуванням міжнародного правопорядку, оскільки саме через репарації відбувається юридичне реагування на порушення основоположних норм, насамперед заборони агресії та принципу поваги до суверенної рівності держав.

Обґрунтовано, що сучасне міжнародне право поступово відходить від карального та політизованого розуміння репарацій, замінюючи його правовою моделлю, зорієнтованою на відновлення порушеного правового стану. Своєю чергою, кодифікація норм відповідальності держав у межах діяльності Комісії міжнародного права ООН закріпила репарації як юридично обов'язковий наслідок міжнародно-протиправного діяння, незалежно від політичної кон'юнктури або згоди держави-порушника.

Встановлено, що війна РФ проти України актуалізувала системну кризу інституту репарацій, продемонструвавши обмеженість наявних міжнародних механізмів у випадках триваючого, масового та очевидного порушення міжнародного права. Як наслідок, репарації набувають значення не лише інструменту відшкодування матеріальної шкоди, а й засобу відновлення міжнародної законності, підтвердження імперативності норм «*jus cogens*» та недопущення їх фактичної девальвації.

Важливо, що для України репарації мають розглядатися як елемент довгострокової правової стратегії, що має на меті утвердження власної суб'єктності у міжнародному праві та формування практики невідворотності відповідальності за агресію. Репарації в досліджуваному аспекті стають своєрідним іспитом для міжнародного правопорядку: або вони підтвердять, що право здатне відновлювати зруйноване і називати відповідальність своїм іменем, або ж міжнародне право ризикує залишитися мовчазним свідком агресії. Саме тому дискусія про репарації сьогодні – це не лише наукова розвідка, а питання правової пам'яті, гідності та майбутнього міжнародної законності.

Список використаних джерел:

1. Shelton D. *Reparations*. Oxford University Press. 2015. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e392>
2. *Reparations*. OHCHR and transitional justice. United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/transitional-justice/reparations>

3. Grotius H. The Law of War and Peace: In Three Books (1625). Trans. by Francis W. Kelsey with the collaboration of Arthur E. R. Boak, Henry A. Sanders, Jesse S. Reeves and Herbert F. Wright. *Lonang Institute*. 2003. 575 p.
4. Vattel E. The Law of Nations, or, Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns, with Three Early Essays on the Origin and Nature of Natural Law and on Luxury. / Ed. by B. Kapossy and R. Whatmore. Indianapolis: *Liberty Fund*, 2008. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/whatmore-the-law-of-nations-lf-ed>
5. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts of 2001. *United Nations*. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf
6. Moffett L. Reparations in Contemporary International Law. Reparations and War: Finding Balance in Repairing the Past. *Oxford Academic*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780192865588.003.0005>
7. Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda). Judgement of 09.02.2022. URL: <https://www.icj-cij.org/case/116>
8. Keynes J.M. The Economic Consequences of the Peace. 2005. URL: <http://www.gutenberg.org/ebooks/15776>
9. Sullo P., Wyatt J. War Reparations. *Oxford Public International Law*. 2015. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e432>
10. Paparinskis M. Annex I: Compensation for the damage caused by internationally wrongful acts. *Report of the International Law Commission*, 75th session. 2024. P. 125–145.
11. United Nations Charter of 26.06.1945. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
12. Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations. URL: <https://www.icj-cij.org/case/4>
13. Reparations in International Law: A Critical Reflection. *Universiteit Leiden*. URL: <https://www.universiteitleiden.nl/en/research/research-projects/governance-and-global-affairs/reparations-in-international-law-a-critical-reflection>
14. Lerner A.B., Heinrichs P. The Paradox of International Reparations. *Review of International Political Economy*. 2025. Vol. 32 (1). P. 126–153. DOI: <https://doi.org/10.1080/09692290.2024.2399034>
15. Hirsch M., Dixon J. The State of Repair: The International Norm of Reparations between Aspirations and Expectations. *International Journal of Transitional Justice*. 2025. Vol. 19. Iss. 1. P. 101–117. DOI: <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijae043>
16. Jus gentium. Roman Law. Britannica Editors. URL: <https://www.britannica.com/topic/jus-gentium-Roman-law>
17. Kourtis D. The Ideological Structure of the Early Jus Gentium and its Implications for the Current Debate about Normative Hierarchy and Public Policy in the International Community. URL: https://www.academia.edu/29767214/The_Ideological_Structure_of_the_Early_Jus_Gentium_and_its_Implications_for_the_Current_Debate_about_Normative_Hierarchy_and_Public_Policy_in_the_International_Community
18. Graaf B. The First Allied Occupation – France 1815-18. URL: <https://fasos-research.nl/occupationstudies/the-first-allied-occupation-france-1815-18/>
19. Schiedert T. Frankfurt Peace Treaty (1871). *Oxford Public International Law*. 1984. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e704>
20. The Treaty of Versailles of 28.06.1919. URL: <https://en.chateauversailles.fr/discover/history/key-dates/treaty-versailles-1919>
21. Halperin J.L. Reparation Commission (Versailles Treaty). *Oxford Public International Law*. 2021. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3842.013.3842/law-mpeipro-e3842>
22. The Economic Consequences of the Peace by John Maynard Keynes, 1919. *Marshall Library*. URL: <https://www.marshall.econ.cam.ac.uk/archives/economic-consequences-of-the-peace>

23. Factory at Chorzów. *Permanent Court of International Justice*. Judgement of 13.09.1928. URL: <https://jusmundi.com/en/document/decision/en-factory-at-chorzow-merits-judgment-thursday-13th-september-1928>
24. Cohen M. Human Rights: The Nuremberg Legacy. In: Oberleitner, G. (eds) *International Human Rights Institutions, Tribunals, and Courts. International Human Rights*. 2018. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-10-4516-5_11-1
25. Shaw M.N. *International law*. 6 th ed. *Cambridge University Press*. 2017. URL: https://assets.cambridge.org/97811071/88471/frontmatter/9781107188471_frontmatter.pdf
26. Reparations Agreement between Israel and the Federal Republic of Germany. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Reparations_Agreement_between_Israel_and_the_Federal_Republic_of_Germany
27. Israel and Federal Republic of Germany. *United Nations*. 1953. Treaty Series. P. 206–310. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20162/volume-162-I-2137-English.pdf>
28. Iraq makes final reparation payment to Kuwait for 1990 invasion. *United Nations*. 2022. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/02/1111632>
29. A/Res/Es-11/5. Resolution adopted by the General Assembly on 14 November 2022. *United Nations*. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_res_es_11_5.pdf
30. Brunk I., Hakimi M. Transforming the World with Reparations? *American Journal of International Law*. 2025. Vol. 119 (3). P. 380–396. DOI: <https://doi.org/10.1017/ajil.2025.10095>

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

